

Łukasz Włodarski

Instytut Historii i Archiwistyki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Listy biskupa włocławskiego i arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego do rady miasta Gdańska*

Archiwum Państwowe w Gdańsku dysponuje ogromną ilością materiału aktowego, który od dawna przyciągał uwagę wydawców. Oparte na nim edycje mają długą — bo sięgającą jeszcze XIX wieku — tradycję. Przede wszystkim są to wydania recesów zjazdów stanów pruskich wraz z towarzyszącą im korespondencją¹; uwagi doczekały się też inne dokumenty i listy². W ostatnim czasie widać szczególniejsze zainteresowanie historyków bogatym zbiorem korespondencji przechowywanej w tejże instytucji. Przejawia się ono z jednej strony w licznych publikacjach źródeł *in extenso*, z drugiej zaś — w wydawnictwach rejestrów listów. Egzemplifikacją podejmowanych inicjatyw dla pierwszej ze wzmiankowanych grup są publikacje głównie na łamach „(Gdańskich) Studiów z Dziejów Średniowiecza”³. Drugi nurt repre-

* Praca naukowa finansowana ze środków budżetowych na naukę w latach 2014—2018 jako projekt badawczy w ramach programu pod nazwą „Diamantowy Grant”.

¹ *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*. Bd. 1—4. Hrsg. M. Toeppen. Leipzig 1878—1884; *Acten der Ständetage Preussens Königlichen Antheils*. Bd. 1. Hrsg. F. Thunert. Danzig 1896; ASP, T. 1—8.

² Np. *Geschichte der Stadt Danzig in 4 Bänden*. Bd. 4: *Urkunden bis 1626*. Hrsg. P. Simon. Danzig 1918; *Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka*. T. 1. Wyd. S.M. Szacherska. Warszawa 1975.

³ Zob. np. J. Zdrenka: *Konflikt słupsko-krzyżacki związany z napadem na księcia Wilhelma z Geldrii w świetle listu wielkiego mistrza Konrada Zöllnera von Rotenstein (22 X 1389)*. „Studia z Dziejów Średniowiecza” (dalej: StzDŚ) 2005, T. 11: *Komturzy, rajcy, żupani*, s. 507—515; Tenże: *Zatarg gdańsko-pomorski z XIV w. i jego formalne rozwiązanie*. StzDŚ 2007, T. 13: *Odkrywczy, princepsi, rozbójnicy*, s. 397—403; R. Kubicki: *Przywileje na młyn w dobrach cysterek w Żarnowcu (Świecino 1406 r., Wierzchucino 1516 r.)*. StzDŚ 2011,

zentowany jest z kolei przez wydane niedawno katalogi dokumentów i listów królewskich⁴.

W tym miejscu chciałbym zająć się listami kierowanymi do rady Głównego Miasta Gdańska przez Jana Gruszczyńskiego — biskupa włocławskiego (w latach 1451—1463), a następnie arcybiskupa gnieźnieńskiego (1464—1473).

Dotychczas w polskiej historiografii badania nad listami proveniencji kościelnej nie doczekały się poczesnego miejsca, niemniej w stosunku do epistolografii piętnastowiecznej dysponujemy opracowaniem Ireny Sułkowskiej-Kurasiowej, która badając kancelarię monarszą, pochyliła się nad listami Andegawenów oraz pierwszych Jagiellonów⁵. Stosunkowo niedawno zajął się tą problematyką Adam Szweda. W osobnych artykułach omówił on (również pod względem formalnym) listy wyekspediowane przez króla Władysława Jagiełłę do wielkich mistrzów w latach 1386—1434⁶ oraz listy króla Kazimierza Jagiellończyka do zwierzchników zakonu z okresu od początku jego panowania do wybuchu wojny trzynastoletniej⁷. Z kolei w rozprawie traktującej o organizacji i technice dyplomacji polskiej w stosunku do zakonu krzyżackiego w Prusach z lat 1386—1454 zanalizowano korespondencję królewską oraz starostów nadgranicznych (poruszono również wątek listów wychodzących od arcybiskupów gnieźnieńskich) do władz zakonnych w tymże okresie⁸; ponadto dla kancelarii królewskiej dysponujemy jeszcze artykułami Beaty Możejko

T. 16: *Dzierżawcy, literaci, posłowie*, s. 291—300; Tenże: *Wybrane źródła do dziejów szpitala św. Elżbiety w Gdańsku — nadania krzyżackie z lat 1399—1448*. StzDŚ 2015, T. 19, s. 305—333; S. Szybkowski: *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*. Gdańsk 2003, s. 225—228; Tenże: *Trzy źródła do genealogii i prozopografii Rembelskich herbu Dołęga*. StzDŚ 2011, T. 16: *Dzierżawcy, literaci, posłowie*, s. 317—332; Tenże, A. Szweda: *Krzyżacka dyplomacja we Francji, Flandrii i Anglii w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XIV w. Kredytywa wielkiego mistrza Konrada Zollnera von Rotenstein dla szafarza malborskiego Henryka von Allen z 26 stycznia 1383*. Prz. Hist. 2014, T. 105, s. 263—281; S. Szybkowski: *Dokument sądu ziemskiego dobrzyńskiego z 15 VI 1407 r. dotyczący rozgraniczenia między Osiekiem a Wrzeszewem*. StzDŚ 2016, T. 20, s. 373—388.

⁴ *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku)*. Oprac. M. Grulkowski, B. Możejko, S. Szybkowski. Gdańsk 2015; *Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (Jan Olbracht i Aleksander Jagiellończyk)*. Oprac. S. Szybkowski. Gdańsk 2016.

⁵ I. Sułkowska-Kurasiowa: *Polska kancelaria królewska w latach 1447—1506*. Wrocław 1967; Taż: *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370—1444)*. Warszawa 1977.

⁶ A. Szweda: *Listy Władysława Jagiełły do wielkich mistrzów krzyżackich w latach 1386—1434*. W: *Tekst źródła — krytyka, interpretacja*. Red. B. Trelińska. Warszawa 2005, s. 253—272.

⁷ A. Szweda: *Listy króla Polski Kazimierza Jagiellończyka do wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego z lat 1447—1454*. W: *Bitwa pod Chojnicami 18 IX 1454 r. w tradycji historycznej i lokalnej*. Red. J. Knopek, B. Kuffel. Chojnice 2004, s. 14—32.

⁸ A. Szweda: *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386—1454*. Toruń 2009, s. 121—167.

(na temat kontaktów kancelarii koronnej z Gdańskiem w okresie wojny trzynastoletniej)⁹ oraz Witolda Szczuczki (opracowanie listów króla Kazimierza Jagiellończyka do rady miasta Torunia z lat 1454—1466)¹⁰. Ukazała się także edycja 46 listów z lat 1437—1459, których adresatem był żupnik krakowski Mikołaj Serafin¹¹. Ostatnim głosem polskiej nauki w kwestii badań nad późnośredniowieczną epistolografią polską jest przyczynek pióra Sobiesława Szybrowskiego ukazujący interesujące nas wytwory kancelarii książąt mazowieckich do roku 1466¹². Tak więc jedynie w stosunku do epistolografii królewskiej oraz książąt mazowieckich dysponujemy stosunkowo miarodajnymi opracowaniami do połowy XV wieku, co sprawia, że zasadne staje się podjęcie dalszych szczegółowych badań w tym zakresie, zwłaszcza w dziedzinie kancelarii kościelnej¹³.

Według klasycznej definicji listy to pisma, które przekazują zazwyczaj aktualne wiadomości określonej osobie¹⁴. Ich cechą charakterystyczną jest formularz. Chodzi tu o: inskrypcję (określenie nadawcy i odbiorcy), formuły grzecznościowe i salutację, formułę korroboracyjną, datację, formułę relacyjną czy wreszcie pozdrowienia końcowe¹⁵. Biorąc pod uwagę zawartość listów, w literaturze proponuje się podział na: kredytywy, listy zawierające ogólne informacje, listy gratulacyjne, polecające, wezwania i monity oraz *missiva*¹⁶. Wreszcie, jeżeli chodzi o postać zewnętrzną listu, możemy za W. Szczuczka rozróżnić dwa typy pism: posiadające formę klasyczną (tzw. listowną, pieczęć zamykała złożone pismo) oraz listy dokumentowe (pieczęć znajdowała się pod treścią pisma)¹⁷. Do wymienionych elementów będę się odnosić w swojej analizie korespondencji Jana Gruszczyńskiego.

⁹ B. Możejko: *Kontakty polskiej kancelarii królewskiej z Gdańskiem w okresie wojny trzynastoletniej*. W: *Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku*. Red. J. Trupinda. Malbork 2006, s. 191—210.

¹⁰ W. Szczuczko: *Korespondencja czasów wojny. Listy króla Kazimierza Jagiellończyka do rady miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466*. W: *Kancelaria wielkich mistrzów...*, s. 257—265.

¹¹ *Korespondencja żupnika krakowskiego Mikołaja Serafina z lat 1437—1459*. Wyd. W. Bukowski, T. Płóciennik, A. Skolimowska. Kraków 2006.

¹² S. Szybrowski: *Listy książąt mazowieckich do gdańskiej rady miejskiej (do końca wojny trzynastoletniej)*. „Archeion” 2012, T. 113, s. 217—248. W druku znajduje się kontynuacja tego opracowania obejmująca okres do 1525 r.

¹³ Listom arcybiskupim w późnym średniowieczu została poświęcona tylko lakoniczna wzmianka w pracy dotyczącej kancelarii prymasowskiej. Por. Z. Wilk-Woś: *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437—1493)*. Łódź 2013, s. 133—134.

¹⁴ J. Szymański: *Nauki pomocnicze historii*. Warszawa 2009, s. 444.

¹⁵ A. Szweba: *Listy króla Polski Kazimierza...*, s. 14; S. Szybrowski: *Listy książąt mazowieckich...*, s. 230—236.

¹⁶ Por. A. Szweba: *Listy króla Polski Kazimierza...*, s. 14; Tenże: *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 122—123 (tam również zebrana literatura przedmiotu i uwagi autora na temat sztuczności niniejszego podziału).

¹⁷ W. Szczuczko: *Korespondencja czasów wojny...*, s. 261—264.

Jan Gruszczyński (1405—1473) był najstarszym synem chorążego sieradzkiego Jana z Gruszczyca i Iwanowic herbu Poraj oraz Małgorzaty z Naramowic herbu Łódzia. Od 1431 roku studiował na Akademii Krakowskiej, po czym udało mu się dostać do kancelarii królewskiej jako sekretarz. W tym czasie posiadał również prebendę kustosa krakowskiego. W 1440 roku wraz z królem Władysławem III wyjechał na Węgry, gdzie wszedł w posiadanie archidiakonii i kanonii w Eger. W 1444 roku powrócił do Polski, a w roku następnym widzimy go już jako kanonika poznańskiego. Przy poparciu Kazimierza Jagiellończyka w 1449 roku został wybrany na biskupa włocławskiego, jednak jego zatwierdzenie nastąpiło dopiero dwa lata później. W latach 1454—1469 piastował urząd kanclerza koronnego, co stawiało go wśród pierwszych panów w Polsce. Z kolei w 1463 roku na krótko został biskupem krakowskim, po czym objął prymasostwo w Gnieźnie. Zmarł w Krakowie 8 października 1473 roku¹⁸.

Niniejsza publikacja prezentuje listy adresowane do rady miasta Gdańska, które są produktem kancelarii Jana Gruszczyńskiego — najpierw jako biskupa włocławskiego, potem metropolity gnieźnieńskiego — a obecnie stanowią część zasobu Archiwum Państwowego w Gdańsku. Ramy chronologiczne artykułu wyznaczają daty sprokurowania interesującej nas korespondencji, czyli lata 1454—1472. Z tego okresu w zajmującej nas instytucji zachowało się tylko 6 listów (z których jeden doczekał się edycji)¹⁹ oraz kilka dokumentów *sensu stricto*²⁰. Wiadomo jednak, że pierwotnie było tych pism więcej, znamy bowiem dwa koncepty listów wysłanych w response na korespondencję Gruszczyńskiego przez radę miasta Gdańska. Sprawa miała charakter natury kryminalnej. Z wcześniejszego, noszącego datę 23 września 1452 roku, pisma dowiadujemy się, że rada odebrała list ordynariusza (niezachowany) i potwier-

¹⁸ K. Malinowski: *Gruszczyński Jan*. W: PSB, T. 9, s. 55—57.

¹⁹ Zob. dalej tabela 1; wydany został list: AP Gdańsk, 300D6, nr 75 = S. Szybkowski: *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*. StzDŚ 2006, T. 12: *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*, s. 316—317.

²⁰ Jest to znany z transumptu sporządzonego przez radę Starego Miasta Torunia 10 marca 1472 r. dokument biskupa włocławskiego i kanclerza Królestwa Jana Gruszczyńskiego z 3 lipca 1457 r., nadający 40 dni odpustu wszystkim tym, którzy pomodlą się przed relikwiami św. Barbary umieszczonymi w jej srebrnym obrazie bądź spełnią inne wymienione warunki. Złożonymi ofiarami mieli dysponować: rada miasta Gdańska oraz proboszcz kościoła Mariackiego w Gdańsku, przeznaczone zaś miały być na odbudowę zniszczonych w czasie wojny trzynastoletniej świątyń — AP Gdańsk, 300D43, nr 71. Ponadto w zasobie Archiwum Państwowego w Gdańsku znajduje się dyplom pergaminowy, opatrzony pieczęcią biskupią, erygujący cztery nowe parafie w Gdańsku (przy kościołach: św. Barbary, św. Bartłomieja, św. Jana oraz św. św. Piotra i Pawła) — dokument wystawiony w Gdańsku 28 stycznia 1456 r. — tamże, nr 66 = *Geschichte der Stadt Danzig...*, nr 140, s. 111—114. Znamy również przywilej biskupi (Gdańsk, 3 lutego 1456 r.) dla imiennie wyszczególnionych burmistrzów, rajców i pisarzy miasta Gdańska oraz ich żon, w którym ordynariusz pozwala im na dożywotni wybór spowiedników mogących ich rozgrzeszać także z grzechów zarezerwowanych dla biskupa, z wyjątkiem kilku wymienionych (AP Gdańsk, 300D43, nr 70).

dziła mu, iż w wyniku zatargu, jaki powstał z powodu pobierania gliny do budowy kościoła Mariackiego w Gdańsku z terenu należącego do stołu biskupiego, sołtys wsi Chełm wraz ze swoimi krewnymi znieważył pisarza biskupiego Mikołaja Russztoppa. Co prawda, sołtys został za ten czyn osadzony w więzieniu, ale miał uzyskać przebaczenie biskupiego pisarza²¹. Z kolei w liście datowanym na 2 marca 1453 roku rada prosi Gruszczyńskiego, aby nie wzywał już przed swój sąd winnych wobec wspomnianego Mikołaja ze względu na fakt dokonanego pojednania i załagodzenia całej sprawy²².

W pierwszym zachowanym w oryginale liście, wystawionym 19 czerwca 1454 roku w Grudziądzu, biskup włocławski zwrócił się z prośbą do rady miasta Gdańska o udzielenie mu pożyczki. Gruszczyński powoływał się przy tym na swoje zasługi dla miasta, które to ostatnimi czasy miał aktywnie wspierać przed majestatem króla Kazimierza Jagiellończyka. Z tenoru listu dowiadujemy się, że sprawa miała zostać omówiona przez jego brata Andrzeja Gruszczyńskiego²³. Nie był to jedyny raz, gdy młodszy z braci Gruszczyńskich pełnił funkcję (arcy)biskupiego posła. Wedle listu datowanego na 7 kwietnia 1471 roku w Słupi, Andrzej był wysłannikiem arcybiskupa do ordynariusza włocławskiego Jakuba z Sienna w sprawie zawieszenia kar kościelnych ciążących na władzach miejskich Gdańska, co zresztą doczekało się również listownego potwierdzenia przez jednego z kanoników włocławskich²⁴. Z treści epistoły dowiadujemy się, że misja zakończyła się sukcesem, gdyż biskup włocławski zgodził się na zawieszenie ekskomuniki do 2 czerwca tegoż roku, a rajcy do tego czasu powinni uznać prawa swojego ordynariusza i zgodzić się na jego słuszne żądania²⁵.

Osoba Andrzeja Gruszczyńskiego jest znana w literaturze przedmiotu. Był on studentem Akademii Krakowskiej. Dzięki poparciu brata, Jana Gruszczyńskiego, uzyskał szereg beneficjów kościelnych: kanonię włocławską, archidiaconat kaliski, kanonię gnieźnieńską (jako kanonik nadliczbowy, uposażony dziesięcinami ze stołu arcybiskupiego), kanonię kruszwicką, poznańską i uniejowską. Otrzymał także w zarząd klucz dóbr arcybiskupich w Uniejowie. Po śmierci brata związał się z dworem biskupa lubuskiego Fryderyka Sesselmanna, gdzie był jego zastępcą sądowym, oraz dzierżawił klucz kazimierski. Zmarł 2 marca 1482 roku²⁶.

²¹ AP Gdańsk, 300D43, nr 58a.

²² Tamże, nr 58b.

²³ Tamże, nr 64.

²⁴ Kanonik włocławski i zarazem archidiacon pomorski Stanisław z Wilczyna 7 kwietnia 1471 r. wyekspediował z Włocławka list do gdańszczan, w którym informował, że arcybiskup gnieźnieński wysłał do Jakuba z Sienna swojego brata Andrzeja Gruszczyńskiego z prośbą o tymczasowe zawieszenie ekskomuniki rzuconej na Gdańsk, por. AP Gdańsk, 300D44, nr 80.

²⁵ AP Gdańsk, 300D6, nr 72.

²⁶ Z. Wilk-Woś: *Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 198.

Andrzej Gruszczyński nie był jedynym krewnym, z którego pomocy korzystał hierarcha. 19 lutego 1472 roku w Iwanowicach Jan wystawił kredytywę dla Macieja ze Służewa („strenuus et generosus dominus Mathias de Sluzewo wyexilliffer Iuniwladislaviensis frater noster dilectus”), który to był upoważniony do pertraktacji w bliżej nieznanej sprawie z radą miasta Gdańska²⁷. Maciej Służewski herbu Sulima występuje tutaj jako chorąży inowrocławski. Niniejszy urząd był dopiero początkiem jego dość bogatej kariery urzędniczej. Sprawował go dowodnie od 9 grudnia 1466 do 8 czerwca 1474 roku, następnie przeszedł na kasztelanię kruszwicką, gdzie jest potwierdzony w latach 1475—1480. Kolejno zdobywał coraz to wyższe godności ziemskie: poprzez kasztelanię brzeską (1481—1491), palację inowrocławską (1491—1494) i brzeską (1494—1496), aż po urząd wojewody łęczyckiego, na który awansował po 20 kwietnia 1496 roku; z kolei 17 maja 1498 roku król Jan Olbracht mianował go starostą malborskim. Zmarł w 1501 roku (przed 3 października)²⁸. Zastanawiające jest jednak nazwanie Służewskiego „bratem” arcybiskupa — wszak Gruszczyński pieczętował się herbem Poraj, Maciej zaś — Sulimą. Jak wykazały badania S. Szybkowskiego, Maciej ze Służewa był synem wojewody inowrocławskiego Bogusława Oporowskiego i jego drugiej żony Małgorzaty (córką kasztelana rozpierskiego Zawiszy z Gruszczyca oraz Drogochny; Małgorzata była zatem ciotką Jana Gruszczyńskiego), co prowadzi do konkluzji, że Maciej był bratem ciotecznym prymasa. Prawdopodobne jest również to, że dzięki protekcji metropolity Maciej i jego brat Bogusław uzyskali wysokie urzędy ziemskie²⁹.

Poświadczane jest także korzystanie Gruszczyńskiego z usług poselskich pisarza kancelarii koronnej Jana Grylewskiego (*Johannes Grylewsky Regie maiestatis notarius*). W liście datowanym na 20 grudnia 1459 roku w Piotrkowie odnajdujemy informację, że biskup włocławski i zarazem kanclerz Królestwa Polskiego wysłał go do rajców gdańskich z właśnie zakończonego zjazdu w tym mieście. Wypada nam jednak sądzić, że głównym celem jego wizyty w Gdańsku było poselstwo, a niejako przy okazji dostarczył pismo biskupa³⁰. Gruszczyński prosił w nim również o udzielenie wsparcia dla oficjała Macieja

²⁷ AP Gdańsk, 300D6, nr 75 = S. Szybkowski: *O kilku koligacjach Oporowskich...*, s. 316—317; Z. Wilk-Woś (*Późnośredniowieczna kancelaria...*, s. 196—200) nie umieszcza Macieja ze Służewa wśród krewnych znajdujących się na dworze Jana Gruszczyńskiego, niemniej niniejsza kredytywa daje powody do takich supozycji, zważywszy na fakt, że listy uwierzytelniające były przeznaczone dla osób, do których wystawca miał największe zaufanie. Por. A. Szweđa: *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 61—71.

²⁸ J. Bieniak: *Służewski Maciej h. Sulima*. W: PSB, T. 39, s. 167—168; *Urzednicy kujawscy i dobrzyńscy XII—XV wieku. Spisy*. Oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski. Kórnik 2014, s. 197, nr 111; s. 212, nr 207; s. 183, nr 16; s. 210, nr 189; s. 193, nr 89; *UrzŁęcz*, s. 83, nr 374.

²⁹ S. Szybkowski: *O kilku koligacjach Oporowskich...*, s. 299—304.

³⁰ Por. dalej.

z Raciążka i Stanisława Jeżowskiego w szybkim zebraniu czynszów należnych wystawcy na Kaszubach oraz na Pomorzu³¹. Jan nie jest postacią anonimową. Pisał się z Grylewa w Wielkopolsce i pieczętował herbem Topór. Ukończył studia na Akademii Krakowskiej. W jego posiadaniu znajdowały się kano nie gnieźnieńska oraz poznańska, ponadto był plebanem w Kcyni. W latach 1459—1485 pełnił funkcję pisarza w kancelarii koronnej. Tam wielokrotnie spotykamy go w charakterze posła królewskiego, m.in. do rady miasta Gdańska czy do kapituły gnieźnieńskiej. Był także poborcą podatków³².

W pozostałych dwóch listach niestety nie odnajdujemy osób, z których usług mógł korzystać Jan Gruszczyński przy ich ekspediowaniu. 18 sierpnia 1454 roku z obozu pod Chojnicami biskup wysłał pismo, w którym wyrażał swoje ubolewanie z powodu zabezpieczenia żołdu wojsk zaciężnych przez radę miasta Gdańska m.in. na dobrach stołowych biskupa położonych na Pomorzu. Ponadto w liście tym żądał uregulowania przez nią wszelkich należności wobec rycerstwa. Czynił ją również odpowiedzialną za wszelkie ewentualne szkody, jakie w przyszłości zaciężni mogliby poczynić na jego włościach³³. List ten związany był z powszechnie panującą obawą, że niewywiązujące się ze swoich zobowiązań finansowych wobec zaciężnych stany pruskie przyczynią się do samowolnego ściągania przez nich należności w dobrach pomorskich. Przykładem takiego postępowania był chociażby fakt, że zaciężni zrabowali mieszkańcom Czarnego ich bydło, toteż Gruszczyński zdecydował się na wezwanie gdańszczyzan do spłaty zaciężnych, aby nie dochodzili oni sprawiedliwości na jego dobrach. Niemniej jego apele nie przyniosły pożądanego rezultatu³⁴.

W ostatnim liście (Gniezno, 25 kwietnia 1471 roku), który jest przedmiotem naszych rozważań, arcybiskup wstawił się za Jerzym Sweidniczerem (*Georgius Sweidnyczer*) z Torunia i prosił rajców gdańskich o spłacenie należnych mu sum, które to jego ojciec utracił za życia z powodu poręczenia za Gdańsk przed biskupem krakowskim Zbigniewem Oleśnickim. Gruszczyński wspominał również, że rozpoczęty na prośbę torunianina (za zgodą panów rady królewskiej) areszt towarów kupców gdańskich został chwilowo wstrzymany za jego wstawiennictwem³⁵. Mieszczkańska rodzina Sweidniczerów wywodziła się z Krakowa. W 1417 roku Jan Sweidniczer przyjął krakowskie prawo miejskie, a w niedługim czasie zaliczany był już do krakowskiej elity urzędniczej, co wiązało się z pełnieniem przez niego w latach 1425—1457

³¹ AP Gdańsk, 300D43, nr 72.

³² M. Biskup: *Grylewski Jan*. W: PSB, T. 9, s. 77; I. Sułkowska-Kurasiowa: *Polska kancelaria...*, s. 125—126.

³³ AP Gdańsk, 300D43, nr 65.

³⁴ M. Biskup: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Warszawa 1967, s. 186 (tutaj wzmiankowany pod błędną datą 19 sierpnia).

³⁵ AP Gdańsk, 300D6, nr 73.

szeregu funkcji w radzie miejskiej (rajcy, burmistrza, wójta sądowego)³⁶. Prowadził on również ożywioną działalność kupiecką, trudniąc się głównie handlem ołowiem i miedzią, które eksportował do Niemiec, Czech i na Słowację oraz przez Toruń i Gdańsk do Flandrii. Około 1441 roku w celu osiedlenia swojego syna Jerzego w Toruniu i założenia tam faktorii zrezygnował z zasiadania w radzie miejskiej Krakowa i przeprowadził się do Torunia. Swoją plan zrealizował stosunkowo szybko, gdyż przed 1447 rokiem Jerzy Sweidniczer mieszkał już w tym mieście. W związku z tym jego ojciec Jan powrócił do stołecznego Krakowa, gdzie od 1450 roku ponownie był członkiem rady. Zmarł przed 17 listopada 1459 roku. Wiadomo, że Jerzy w 1447 roku wszedł do rady miejskiej Starego Miasta Torunia, a w roku następnym był już właścicielem dużej kamienicy³⁷. Sprawa zobowiązań dłużnych wobec Sweidniczerów miała swój początek w 1454 roku, kiedy to stany pruskie zaciągnęły dług w wysokości 2 tys. florenów węgierskich u biskupa krakowskiego kardynała Zbigniewa Oleśnickiego. Wiadomo również, że 9 marca tegoż roku rady miejskie Torunia i Gdańska wydały skrypt dłużny dla poręczycieli (wśród których musiał być Jan) owego długu, spłata pożyczki zaś miała nastąpić w dwóch ratach jeszcze w 1454 roku, co jednak się nie wydarzyło. Jak się później okazało, kwestia spłaty długów miała długotrwałe konsekwencje, ponieważ aż do lat 90. XV wieku widać starania poręczycieli bądź ich spadkobierców o zwrot utraconych sum — czego przykładem jest chociażby omawiany wcześniej list³⁸.

Przechodząc do krótkiego omówienia formularza listów (arcy)biskupich, zatrzymamy się kolejno nad: inskrypcją (adresem listów), tytułaturą wystawcy, salutacją i zwrotami grzecznościowymi użytymi w stosunku do gdańszczan, datacją oraz formułą korroboracyjną.

Inskrypcje:

- „Famosis dominis civitatis Gdanensis proconsulibus amicis nostris pronissimis” (tabela 1, nr 1),
- „Famosis dominis consulibus, civibus et [t]ote communitati civitatis Gdanskensis amicis nostris carissimis” (nr 2),
- „Famosis dominis proconsulibus et consulibus civitatis Gdanensis amicis nostris dilectis” (nr 3),
- „Famosis dominis prothoconsulibus, consulibus, toteque communitati in Gdansk amicis nostris dilectis” (nr 4),

³⁶ Jan poświadczony jest na urzędzie burmistrzowskim w latach: 1431, 1438, 1450, 1454 oraz 1457. Wójtem sądowym był jedynie w 1442 r., jako rajca zaś występuje, począwszy od 1425 r. (1425—1427, 1430—1435, 1437—1439 oraz 1450—1457). Por. M. Starzyński: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010, s. 265, nr 223.

³⁷ K. Mikulski: *W kręgu hanzeatyckich migracji, czyli pochodzenie Mikołaja Kopernika*. „Studia Maritima” 2014, T. 27, s. 35—36.

³⁸ Por. M. Grulkowski: *Korespondencja Krakowa i Wrocławia z Głównym Miastem Gdańskiem w późnym średniowieczu*. „Klio” 2012, T. 23, s. 54—59.

- „Famosis dominis proconsuli et consulibus civitatis Gdanensis amicis nostris dilectis” (nr 5),
- „Spectabilibus et famosis dominis proconsulibus et consulibus civitatis Gdanensis amicis nostris dilectis” (nr 6).

Niemal wszystkie inskrypcje zostały zapisane na odwrocie listu. Osobny przypadek stanowi tu ostatni z analizowanych dokumentów (6). Ponieważ była to kredytywa reprezentująca typ „dokumentowy”, nie posiadała ona adresu zapisanego na odwrocie. *Adresatio* zostało umieszczone we właściwym fragmencie tekstu pisma („spectabilibus et famosis dominis proconsulibus et consulibus civitatis Gdanensis amicis nostris dilectis”). Listy kierowane były przeważnie do burmistrzów i rajców (3, 5, 6 — kredytywa), a ponadto do: burmistrzów (1), rady i całej społeczności miejskiej (2) oraz burmistrzów, rajców i całej wspólnoty miejskiej Gdańska (4). Końcowy fragment umieszczanych na odwrocie adresów to kurtuazyjne sformułowania typu: „amicis nostris dilectis” (3, 4, 5), „amicis nostris carissimis” (2) bądź „amicis nostris pronissimis” (1), które, jak się wydaje, stanowiły jedynie formularzowy dodatek. Należy jednak zastanowić się, dlaczego w dwóch pierwszych listach gdańszczanie określani zostali przez wystawcę pisma jako „najdrożsi”. Wypada nam stwierdzić, że prawdopodobnym powodem użycia najwyższego stopnia przymiotnika „drogi” były sprawy finansowe — Gruszczyńskiemu zależało, aby zostały one pozytywnie rozpatrzone (pożyczka, opłacenie zaciężnych). Zwrot formularzowy został w taki oto sposób wzbogacony przez bądź co bądź osobę stojącą wyżej w hierarchii społecznej niż mieszczenie gdańscy w celu „upodobania się” odbiorcy pisma. Zauważmy, że w inskrypcjach listów (arcy)biskupich wyeksponowanych do rady miasta Gdańska widać znaczące podobieństwo zastosowanych tam zwrotów do formuł grzecznościowych zapisanych na pierwszej stronie epistoły³⁹. Listy wysłane przez Gruszczyńskiego mają częstokroć podaną w inskrypcji w stosunku do burmistrzów liczbę mnogą (*proconsulibus*), a tylko w jednym przypadku natrafiamy na sformułowanie wyrażone w liczbie pojedynczej (*proconsul*). Taka sytuacja daje raczej podstawy do potwierdzenia tezy o znajomości przez prymasa gdańskich realiów — wówczas w Głównym Mieście Gdańsku ten urząd sprawowały równocześnie cztery osoby⁴⁰. Warto w tym miejscu przeanalizować też, w jaki sposób nazwa miasta Gdańsk była zapisywana w interesującej nas korespondencji. Otóż w jednym przypadku (4) ma ona wyraźny, słowiański źródłosłów (*Gdansk*), w pozostałych listach zaś mamy do czynienia z jej zlatynizowaną formą (*civitas Gdanensis*)⁴¹.

Tytułatura (arcy)biskupia:

- „Johannes Dei gracia episcopus Wladislawiensis” (1, 2),

³⁹ Por. dalej.

⁴⁰ J. Zdrenka: *Urzednicy miejscy Gdańska w latach 1342–1792 i 1807–1814. Spisy*. Gdańsk 2008, s. 53–60.

⁴¹ Por. S. Szybkowski: *Listy książąt mazowieckich...*, s. 236.

- „Johannes Dei gracia episcopus Wladislawiensis et Regni Poloniae cancellarius” (3 — umieszczona na dole listu),
- „Johannes Dei gracia sancte ecclesiae Gneznensis archiepiscopus et primas etc.” (4, 5 — umieszczona na dole listu, 6).

Można zauważyć, że w pismach wystawianych w okresie sprawowania przez Jana Gruszczyńskiego godności biskupiej we Włocławku pojawiała się odnośna tytułatura. Również w chwili, gdy został on także kanclerzem Królestwa, zostało to odpowiednio odnotowane. Z kolei po awansie Gruszczyńskiego na stolec arcybiskupi widzimy pełną tytułaturę określającą zarówno gnieźnieńską godność biskupią, jak i prymasowską. Warto zaznaczyć, że w trzech przypadkach (3, 4, 5) jego imię z uwzględnieniem sprawowanego beneficjum zostało umieszczone na dole listu jako podpis. Ogólna konstatacja jest taka, że po imieniu następowała formuła dewocyjna (*Dei gratia*), a następnie nazwa sprawowanej godności.

Zwroty grzecznościowe i salutacje:

- „Famosi domini amici nostri carissimi” (1, 2),
- „Famosi domini amici nostri dilecti” (3),
- „Famosi domini amici nostri dilecti reminiscentes illius erga vestre affectionis” (4),
- „Famosi domini amici nostri dilecti” (5),
- „Spectabilibus et famosis dominis preconsulibus et cosulibus civitatis Gdanensis amicis nostris dilectis salutem et mutae affectum benivolentiae” (6).

W przypadku zwrotów grzecznościowych wypada stwierdzić, że pojawiły się one we wszystkich listach i przybrały postać: „famosi domini amici nostri dilecti”, a tylko dwa razy na końcu wystąpiło słowo „*carissimi*”. Zwroty te stanowiły zazwyczaj powtórzenie inskrypcji zawartej na odwrocie⁴², salutacje zaś (np. „salutem et mutae affectum benivolentiae” — 6) pojawiły się wyłącznie w dwóch listach (4, 6), które zostały wyeksponowane z kancelarii arcybiskupiej Gruszczyńskiego, i miały na celu dodatkowe podkreślenie przyjaznych stosunków, jakie panowały pomiędzy prymasem a radą miejską Gdańska.

Dacacja:

- „feria quarta in vigilia Corporis Christi” (1),
- „feria Solis infra octavas Assumptionis” (2),
- „feria quinta in vigilia sancti Tome apostoli” (3),
- „ipso die dominica Ramispalmarum” (4),
- „feria quinta ipso die Marci evangeliste” (5),
- „feria quarta proxima post dominicam Invocavit” (6).

W dacie dni są w zasadzie konsekwentnie określane za pomocą kalendarza kościelnego. Tylko w jednym przypadku (2) zastosowano rzymską nazwę

⁴² Por. wcześniej.

dnia tygodnia („feria Solis”), odnosząc ją jednak do chrześcijańskiej rachuby czasu („infra octavas Assumpcionis”).

Pieczęcie sygnetowe w prawie wszystkich wypadkach służyły do zamykania listu (i jednocześnie do jego uwierzytelniania). Były one odciskane wosk przez papier. Na tym tle wyróżnia się ostatnia z omawianych epistoł (6), która pełniła funkcję kredytywy. Pieczęć sygnetowa została tu odcisnięta na dole listu, pod jego treścią. Ponadto na uwagę zasługuje fakt, że we wszystkich listach (arcy)biskupich Jana Gruszczyńskiego brakuje formuły korroboracyjnej, pozdrowienia końcowego (wyrażonego za pomocą słów *vale* lub *valete*) oraz formuł relacyjnych (co upodabnia je pod tym względem do listów książąt mazowieckich oraz pogranicznych starostów⁴³). Co oczywiste, wszystkie listy spisane zostały po łacinie.

Reasumując, niemal wszystkie pisma wyekspediowane z kancelarii (arcy)biskupiej Jana Gruszczyńskiego miały formę klasyczną (listowną), tzn. *in dorso* zamieszczone zostały inskrypcje, a pozostała część formularza odpowiadała formie listu. Na tym tle wyróżnia się kredytywa, którą z uwagi na budowę zaliczyć należy do form dokumentowych. Z kolei analizując epistoły pod względem przekazywanej treści w badanym zespole i odnosząc się do systematyki przyjętej przez A. Szwedę, jesteśmy w stanie wyodrębnić kredytywę (6), wezwanie (2) oraz w pewnym sensie list polecający (5), pozostałe pisma trudno zaś w sposób zdecydowany zakwalifikować tylko do jednej z grup. Tak sztywny i — dodajmy również za wspomnianym badaczem — sztuczny⁴⁴ podział epistolografii nie wytrzymuje próby sił z analizowanym materiałem źródłowym. W tym wypadku wypadłoby pokusić się o stworzenie nowej klasyfikacji (uwzględniając oczywiście fakt, że w rzeczywistości trudno znaleźć listy, które są jednorodne pod względem tematycznym, np. zawierają wyłącznie treści polityczne albo gospodarcze), niemniej zróżnicowana baza źródłowa nie ułatwia nam tego zadania i obecnie musi pozostać to jedynie w sferze postulatów badawczych na przyszłość. Warto w tym miejscu zwrócić także uwagę, że tylko w listach, które wyszły z kancelarii arcybiskupiej, umieszczone zostały salutations (4, 6).

⁴³ Por. A. Szveda: *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 146—154; S. Szybkowski: *Listy książąt mazowieckich...*, s. 236.

⁴⁴ Por. A. Szveda: *Organizacja i technika dyplomacji...*, s. 122—123.

**Listy biskupa włocławskiego i arcybiskupa gnieźnieńskiego Jana Gruszczyńskiego
do rady miasta Gdańska z lat 1454—1472**

Lp.	Data i miejsce wystawienia listu	Treść listu	Sygnatura
1.	19 czerwca 1454 r., Grudziądz	Jan Gruszczyński, biskup włocławski, prosi burmistrzów miasta Gdańska o udzielenie mu pożyczki, powołując się na swoje zasługi wobec miasta, które to popierał przed majestatem króla polskiego. Omówienie niniejszej sprawy ordynariusz powierzył swojemu bratu Andrzejowi Gruszczyńskiemu.	300D43, nr 64
2.	18 sierpnia 1454 r., obóz pod Chojnicami	Jan Gruszczyński, biskup włocławski, wyraża w stosunku do rajców, mieszczan i całej wspólnoty miejskiej Gdańska swoje niezadowolenie ze względu na fakt, że rajcy zabezpieczyli żołąd wojsk zaciężnych m.in. na położonych na Pomorzu jego dobrach stołowych.	300D43, nr 65
3.	20 grudnia 1459 r., Piotrków	Jan Gruszczyński, biskup włocławski i kanclerz Królestwa Polskiego, donosi burmistrzom i rajcom miasta Gdańska, że wysłał do nich ze zjazdu w Piotrkowie pisarza kancelarii koronnej Jana Grylewskiego. Prosi ponadto o wsparcie dla oficjała Macieja z Raciążka i Stanisława Jeżowskiego w szybkim zebraniu należnych mu czynszów.	300D43, nr 72
4.	7 kwietnia 1471 r., Słupia	Jan Gruszczyński, arcybiskup gnieźnieński i prymas, informuje burmistrzów, rajców i całą społeczność miasta Gdańska, że wyjednał za sprawą swojego brata Andrzeja Gruszczyńskiego u biskupa włocławskiego Jakuba z Sienna zawieszenie kar kościelnych w stosunku do miasta Gdańska do 2 czerwca 1471 r.	300D6, nr 72
5.	25 kwietnia 1471 r., Gniezno	Jan Gruszczyński, arcybiskup gnieźnieński i prymas, wstawia się za Jerzym Sweidniczerem z Torunia u burmistrza i rajców miasta Gdańska w sprawie spłaty sum utraconych niegdyś przez jego ojca.	300D6, nr 73
6.	19 lutego 1472 r., Iwanowice	Kredytywa Jana Gruszczyńskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa, dla jego brata ciotecznego Macieja ze Służewa, upoważniająca go do pertraktacji z burmistrzami i rajcami miasta Gdańska.	300D6, nr 75 = S. Szybowski: <i>O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima</i> . „ <i>Studia z dziejów średniowiecza</i> ” 2006, T. 12: <i>Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy</i> , nr 2, s. 316—317.

Bibliografia

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Państwowe w Gdańsku: 300D6, nr 72, 73, 75; 300D43, nr 58a, 58b, 64, 65, 66, 70, 71, 72; 300D44, nr 80.

Źródła drukowane

Acten der Ständetage Preussens Königlichen Antheils. Bd. 1. Hrsg. F. Thunert. Danzig 1896.
Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens. Bd. 1—4. Hrsg. M. Toeppen. Leipzig 1878—1884.

Akta Stanów Prus Królewskich. T. 1—4. Wyd. K. Górski, M. Biskup. Toruń 1955—1967; T. 5. Cz. 1—3. Wyd. M. Biskup. Poznań—Warszawa 1973—1975; T. 6—8. Wyd. M. Biskup, I. Jarosz-Biskupowa. Warszawa 1979—1993.

Geschichte der Stadt Danzig in 4 Bänden. Bd. 4: *Urkunden bis 1626*. Hrsg. P. Simson. Danzig 1918.

Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (do 1492 roku). Oprac. M. Grulkowski, B. Możejko, S. Szybkowski. Gdańsk 2015.

Katalog dokumentów i listów królów polskich z Archiwum Państwowego w Gdańsku (Jan Olbracht i Aleksander Jagiellończyk). Oprac. S. Szybkowski. Gdańsk 2016.

Korespondencja żupnika krakowskiego Mikołaja Serafina z lat 1437—1459. Wyd. W. Bukowski, T. Płóciennik, A. Skolimowska. Kraków 2006.

Zbiór dokumentów i listów miasta Płocka. T. 1. Wyd. S.M. Szacherska. Warszawa 1975.

Opracowania

Bieniak J.: *Śluzewski Maciej h. Sulima*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 39. Wrocław 1999—2000.

Biskup M.: *Grylewski Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 9. Wrocław 1960—1961.

Biskup M.: *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454—1466*. Warszawa 1967.

Grulkowski M.: *Korespondencja Krakowa i Wrocławia z Głównym Miastem Gdańskiem w późnym średniowieczu*. „Klio” 2012, T. 23.

Kubicki R.: *Przywileje na młyny w dobrach cysterek w Żarnowcu (Świecino 1406 r., Wierzchucino 1516 r.)*. „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2011, T. 16: *Dzierżawcy, literaci, posłowie*.

Kubicki R.: *Wybrane źródła do dziejów szpitala św. Elżbiety w Gdańsku — nadania krzyżackie z lat 1399—1448*. „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2015, T. 19.

- Malinowski K.: *Gruszczyński Jan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 9. Wrocław 1960—1961.
- Mikulski K.: *W kręgu hanzeatyckich migracji, czyli pochodzenie Mikołaja Kopernika*. „*Studia Maritima*” 2014, T. 27.
- Możejko B.: *Kontakty polskiej kancelarii królewskiej z Gdańskiem w okresie wojny trzynastoletniej*. W: *Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku*. Red. J. Trupinda. Malbork 2006.
- Starzyński M.: *Krakowska rada miejska w średniowieczu*. Kraków 2010.
- Sułkowska-Kurasiowa I.: *Dokumenty królewskie i ich funkcja w państwie polskim za Andegawenów i pierwszych Jagiellonów (1370—1444)*. Warszawa 1977.
- Sułkowska-Kurasiowa I.: *Polska kancelaria królewska w latach 1447—1506*. Wrocław 1967.
- Szczuczko W.: *Korespondencja czasów wojny. Listy króla Kazimierza Jagiellończyka do rady miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej 1454—1466*. W: *Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku*. Red. J. Trupinda. Malbork 2006.
- Szweda A.: *Listy króla Polski Kazimierza Jagiellończyka do wielkich mistrzów zakonu krzyżackiego z lat 1447—1454*. W: *Bitwa pod Chojnicami 18 IX 1454 r. w tradycji historycznej i lokalnej*. Red. J. Knopek, B. Kuffel. Chojnice 2004.
- Szweda A.: *Listy Władysława Jagiełły do wielkich mistrzów krzyżackich w latach 1386—1434*. W: *Tekst źródła — krytyka, interpretacja*. Red. B. Trelińska. Warszawa 2005.
- Szweda A.: *Organizacja i technika dyplomacji polskiej w stosunkach z zakonem krzyżackim w Prusach w latach 1386—1454*. Toruń 2009.
- Szybkowski S.: *Dokument sądu ziemskiego dobrzyńskiego z 15 VI 1407 r. dotyczący rozgraniczenia między Osiekiem a Wrzeszewem*. „*Studia z dziejów średniowiecza*” 2016, T. 20.
- Szybkowski S.: *Listy książąt mazowieckich do gdańskiej rady miejskiej (do końca wojny trzynastoletniej)*. „*Archeion*” 2012, T. 113.
- Szybkowski S.: *O kilku koligacjach Oporowskich herbu Sulima*. „*Studia z dziejów średniowiecza*” 2006, T. 12: *Krzyżacy, szpitalnicy, kondotierzy*.
- Szybkowski S.: *Studia z genealogii i prozopografii polskiej szlachty późnośredniowiecznej*. Gdańsk 2003.
- Szybkowski S.: *Trzy źródła do genealogii i prozopografii Rembielińskich herbu Dołęga*. „*Studia z dziejów średniowiecza*” 2011, T. 16: *Dzierżawcy, literaci, posłowie*.
- Szybkowski S., Szweda A.: *Krzyżacka dyplomacja we Francji, Flandrii i Anglii w pierwszej połowie lat siedemdziesiątych XIV w. Kredytywa wielkiego mistrza Konrada Zollnera von Rotenstein dla szafarza malborskiego Henryka von Allen z 26 stycznia 1383*. „*Przegląd historyczny*” 2014, T. 105.
- Szymański J.: *Nauki pomocnicze historii*. Warszawa 2009.
- Urzędnicy kujawscy i dobrzyńscy XII—XV wieku*. Spisy. Oprac. J. Bieniak, S. Szybkowski. Kórnik 2014.
- Urzędnicy łęczyccy, sieradzcy i wieluńscy XIII—XV wieku*. Spisy. Oprac. J. Bieniak, A. Szymczakowa. Wrocław 1985.
- Wilk-Woś Z.: *Późnośredniowieczna kancelaria arcybiskupów gnieźnieńskich (1437—1493)*. Łódź 2013.
- Zdrenka J.: *Konflikt słupsko-krzyżacki związany z napadem na księcia Wilhelma z Geldrii w świetle listu wielkiego mistrza Konrada Zöllnera von Rotenstein (22 X 1389)*. „*Studia z dziejów średniowiecza*” 2005, T. 11: *Komturzy, rajcy, żupani*.
- Zdrenka J.: *Urzędnicy miejscy Gdańska w latach 1342—1792 i 1807—1814*. Spisy. Gdańsk 2008.

Zdrenka J.: *Zatarg gdańsko-pomorski z XIV w. i jego formalne rozwiązanie*. „Studia z Dziejów Średniowiecza” 2007, T. 13: *Odkrywcy, princepsi, rozbójnicy*.

Łukasz Włodarski

**The Letters of Jan Gruszczyński, the Bishop of Włocławek
and the Archbishop of Gniezno to the City Council of Gdańsk**

Summary

The following article discusses the letters of Jan Gruszczyński of the Poraj coat of arms, the Bishop of Włocławek and the subsequent Archbishop of Gniezno, addressed to the Council of the Main City of Gdańsk. The author has conducted a study of six of the original letters, which are currently stored at the National Archives in Gdańsk. The analysis includes both the content of the letters, as well as the formal elements, consisting of the inscription (address), front matter, salutations, and dating. This, in turn, allowed the author to showcase the issues raised by the bishop in his contacts with the Council of Gdańsk and point to the trusted advisors of Gruszczyński (Andrzej Gruszczyński, Maciej of Służewo, Jan Grylewski), as well as formal petitioners (Jerzy Sweidniczer). The research concerning the form of the letters revealed a formulaic use of certain expressions. Moreover, it should be noted that only the letters written by the office in Gniezno included a salutation. In addition, all documents, apart from the letters of credit, were written in the traditional (letter) form.

Łukasz Włodarski

**Die Briefe des Bischofs von Włocławek und Erzbischofs von Gniezno, Jan Gruszczyński,
an den Stadtrat Gdańsk**

Zusammenfassung

Im Mittelpunkt der vorliegenden Erörterung stehen Briefe, die aus der Kanzlei des Bischofs von Włocławek (dt.: Leslau) und dann des Erzbischofs von Gniezno (dt.: Gnesen), Jan Gruszczyński mit dem Wappen Poraj, an den Stadtrat der Hauptstadt Gdańsk (dt.: Danzig) geschickt wurden. Erforscht wurden die sich in den Sammlungen des Staatsarchivs in Gdańsk befindenden sechs originelle Schreiben. Man analysierte sowohl deren Inhalt, als auch solche Formularelemente, wie: Inschrift (Adresse), Betitelung des Ausstellenden, Höflichkeitsfloskeln, Elemente der Sprachetikette, Datierung. Das ermöglichte dem Verfasser, die von dem Bischof in seinen Verhältnissen zu den Danzigern angesprochenen Sachen darstellen und sowohl vertraute Personen in seiner nächsten Umgebung (Andrzej Gruszczyński, Maciej von Służewo, Jan Grylewski) als auch die bei ihm Hilfe suchenden Personen (Jerzy Sweidniczer) zu nennen. Die Analyse der Briefformulare ließ beträchtliche Schematizität bei der Auswahl von angewandten Ausdrücken feststellen. Es ist beachtenswert, dass nur die in Gnesener Kanzlei in Gniezno geschriebenen Briefe mit Elementen der Sprachetikette versehen waren. Alle übrigen Schreiben, ausgenommen der Akkreditive, hatten klassische Briefform.